

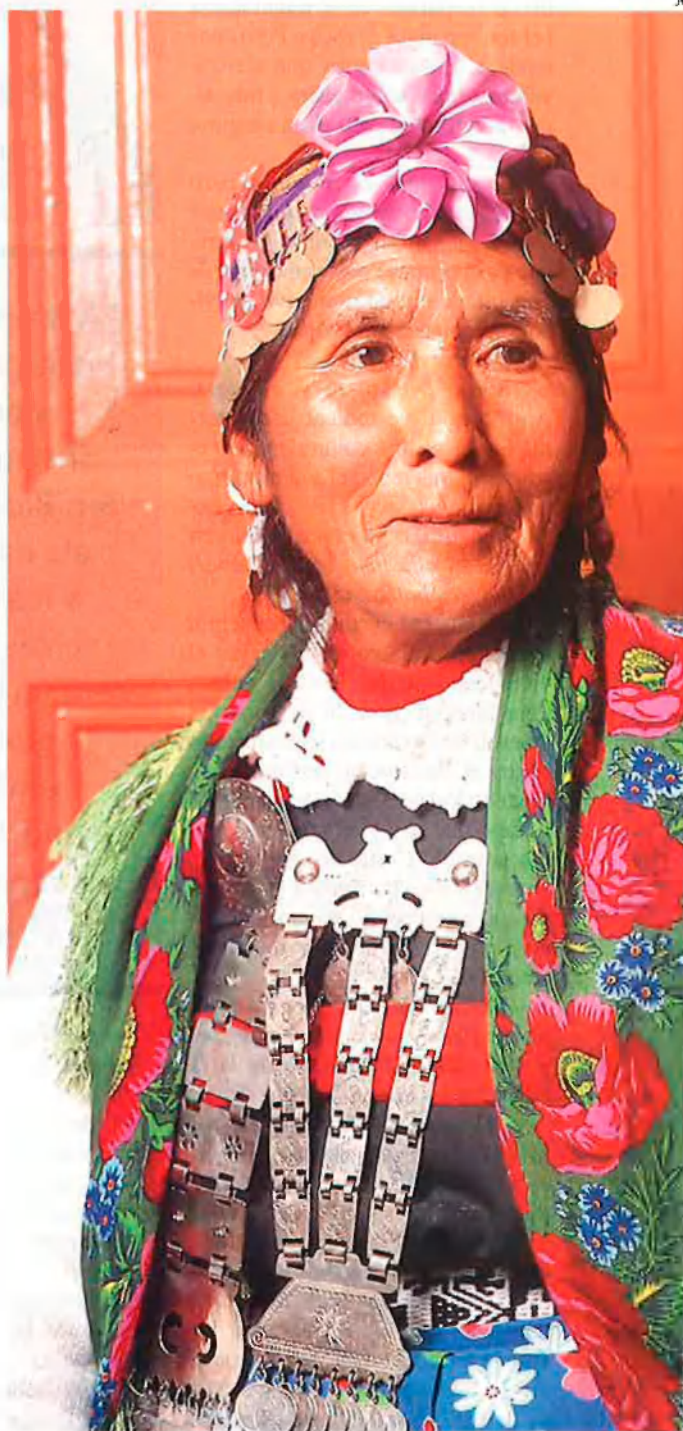
"Endesa no ens en traaurà vius"

Awuyman o Nicolasa Quintreman (Ralco Lepoy, Xile) ha demandat Endesa pel pantà que construeix al riu Bio Bio, on ella hi viu. Ha guanyat la primera demanda contra l'empresa, però les obres continuen. Ara vol presentar una demanda per etnocidi en els tribunals espanyols.

Ha vingut a Catalunya per a sensibilitzar l'etèria opinió pública sobre la lluita pacífica que el seu poble, els maputxes peuenxes, han iniciat contra Endesa, que vol construir set embassaments que negarien la seva terra i la seva casa, al riu Bio Bio, a uns 500 quilòmetres al sud de Santiago de Xile. Ha visitat també Menorca, Mallorca i Eivissa i ha rebut el suport oficial del Govern balear. Nicolasa va guanyar la primera demanda que van plantejar contra Endesa amb la seva germana Berta i amb Julia Huenteano. Els tribunals van reconèixer que Endesa i la Comissió Nacional del Medi Ambient de Xile no havien respectat diverses lleis de protecció del medi en el projecte de l'embassament de Ralco.

Els maputxes, una nació formada per 1.400.000 persones, segons ells, o 500.000 segons els etnòlegs, són descendents directes dels araucans que van frenar la conquesta espanyola en el segle XVI. Posteriorment, en crear-se la República de Xile, el 1810, els seus territoris –que es corresponen amb les actuals regions VIII, IX i X– passaren a formar part del nou estat. Teòricament, els maputxes es van integrar a l'estat xilè amb la promesa –reconeguda per escrit– que no se'ls faria fora dels seus territoris mentre un sol dels maputxes no volgués deixar-los.

El Bio Bio és, des que els espanyols els deixaren per invencibles en el segle XVI, la frontera nord del territori maputxe. I ho continua essent per l'obstinació i la resistència dels maputxes peuenxes que habiten aquesta zona. Nicolasa ja va guanyar la primera batalla legal contra l'empresa que dirigeix Rodolfo Martín Villa. Però aquesta nova història de David i Goliat no ha acabat. Diuen que l'última normativa que va aprovar l'ex-president xilè Eduardo Frei, abans de donar el relleu a Ricardo Lagos, va ser el Decret de Concessió Elèctrica Definitiva, que deixa la porta oberta a

"Maputxe vol dir 'gent de la terra' i peuenxe ve de peuen, que és el fruit, el pinyó de l'araucària, el nostre principal aliment."

s espanyols van venir fa segles i ja els vam guanyar. I manem els maputxes i per nosaltres la terra no té preu.”

l'expulsió de les famílies maputxes del Bio Bio anul·lant qualsevol altra llei o norma que ho pugui impedir. Nicolasa, però, pensa anar més lluny i vol presentar una denúncia per etnocidi contra Endesa en els tribunals espanyols. No ho ha fet en aquest viatge, però ho farà.

Nicolasa parla de pressa. La seva llengua materna, com la de mig milió de maputxes, és el mapudungu i el seu espanyol és escàs. Però contundent. Frases curtes que s'encavalquen unes sobre altres i missatges directes amb veu clara i segura.

—El seu nom és Nicolasa però també Awyman, per què dos noms?

—El meu nom escrit a la terra, que és el primer i més important, és Awyman i el meu nom civil és Nicolasa Quintreman Calpan.

—Què vol dir Awyman?

—Seria *Dansa dels còndors*. Aquest nom ve indicat per la terra. En la nostra cultura maputxe-peuenxe, tots tenen el seu nom mapudungu.

—Heu estat a Menorca, Mallorca i Eivissa i allà heu rebut el suport del Govern balear. Oi?

—Sí, ens fan costat perquè tenim la raó. A Mallorca ens va rebre el vice-president del Govern balear, Pere Sampol, i, el 28 de gener, el Consell de Govern es va manifestar contra la construcció de l'embassament de Ralco. També demanaran a Endesa que oblide el projecte i emplaçaran la Comissió dels Drets Humans del Parlament Europeu perquè intercedeixi davant del govern xilè a favor dels maputxes peuenxes.

—Mentre els països occidentals posen quotes en els seus partits polítics perquè hi hagi més dones, la defensa de la terra maputxe l'encapçalen les dones. Van per davant?

—A la nostra cultura, les dones són les que tenen més veu i més influència... Això és així des de sempre allà on van néixer els nostres avis, besavis i rebesavis fa milers d'anys i allà on vam néixer també nosaltres.

—Pertany a l'Associació de Dones amb la força de la Terra. Quin objectiu té aquesta organització?

—Sí, en realitat es diu Terra-Dona-Força. Nosaltres tenim com a objectiu defensar la cultura, el riu Bio Bio, la terra, el volcà, l'araucària, és a dir, tot allò que ens fa ser maputxes peuenxes. Maputxe vol dir “gent de la terra” i peuenxe ve de *peuen*, que és el fruit, el pinyó de l'araucària, el nostre principal aliment. Fem tres tipus de condiments amb aquests pinyons i a més

JORDI PLAY

“A Martín Villa li vaig preguntar per què destrueixen el Bio Bio i què fan els espanyols a les nostres terres. Llavors em va prometre que més endavant tindríem una conversa. Però no ha vingut mai.”

el venem. Al mercat de Los Ángeles, el poble que tenim més a prop, en compren molts.

—Fins ara, heu dut a terme una batalla legal contra Endesa per evitar que construeixi la presa de Ralco Lepoy, a l'alt Bio Bio. Heu tingut resolucions favorables dels tribunals, però sembla que això no ha acabat. Per què?

—He demandat Endesa amb la meva germana i amb la Julia perquè viola la llei dels indígenes maputxes peuenxes i nosaltres no volem ser violentats d'aquesta manera. No tenen dret a fer-ho. Ja han fet un llac, que de moment utilitzen per treure llenya. Després, amb camions s'emporten els coigües, els roures, els cedres. Uns arbres d'una amplària immensa els estan destruint sense més ni més. I ells continuen fent l'embassament. Continuen construint, tot i que els tribunals de justícia van acceptar la demanda que vam presentar. Però nosaltres no cedirem. No en sortirem. I una persona que ve de tan lluny no manarà a Xile més que nosaltres, que hem nascut allà i també els nostres pares i tots els nostres avantpassats. Els empresaris de les transnacionals són espanyols. Els espanyols ja van venir fa segles i ja els vam guanyar. Allà manem els maputxes i per a nosaltres la terra no té preu. I punt.

—Sembla, però, que Endesa ha convençut moltes famílies maputxes perquè surtin de l'alt Bio Bio. Quants en quedeu?

—Els d'Endesa van dir que si feien l'embassament es crearien llocs de treball i que ells no haurien de conrear la terra. Els enganyaren de veritat.

Nosaltres defensem la terra perquè estem directament afectats. Els que van permutar la terra no són allà on som nosaltres sinó dalt de la serralada. Ara hi continuem resistint set famílies. Però cadascuna d'aquestes famílies té fills i algunes tenen néts. La llei indígena ens protegeix i diu que si hi ha un sol maputxe que no vol una ocupació de terres o un embassament d'aquestes característiques, no es pot fer. No hem de tenir por de defensar el que és nostre i el que la nostra llei defensa. No eixirem de les nostres terres. Morts ens n'hauran de treure, perquè vius no ens en faran fora.

—No els fa por el poder d'Endesa?

—La terra és l'única mare que viu i que no mor mai. Els que tenen poder són el sol, la lluna i les estrelles.

—*Què faran si no aturen la construcció de la presa per via judicial?*

—Continuarem lluitant. Nosaltres tenim tota la llei. Si ells no ho entenen s'hauran d'enfrontar a nosaltres. Nosaltres no els fem cap mal però, si ells vénen a treure'ns, utilitzarem pedres i pals. Jo no dispararé armes com fan ells però tot el que em done la terra —la fusta i la pedra—, serà la meua arma. Ja no podem tenir més paciència.

—*Hi ha altres maputxes que sí que utilitzen armes. El 24 de desembre van tancar a la presó onze maputxes de la zona de Collipulli acusats de cremar l'hisenda Rucananco de l'empresa forestal Mininco i de destruir dues retroexcavadores amb còctels molotov...*

—Sí, aquests maputxes són lluny de nosaltres, per això.

—*Però estan units?*

—Sí, tots els maputxes estem units. Tots ens ajudem en les diferents coses que fem.

—*Però un 50% dels maputxes són a Santiago, lluny de vostès. I diuen que la distància és l'oblit...*

—Però mai no es perden les arrels. Tots els maputxes continuen donant-nos suport perquè tots tenim una sola arrel, una sola llengua i una sola saviesa i això és el que val. Al llarg de tot el país i també a l'Argentina hi ha maputxes, i gent d'altres pobles, a favor de la causa dels maputxes peuenxes. Només volem que ens deixen en pau sense que ens molesten. Si el president ens haguera ajudat, no hauria passat res.

—*Quina és la posició del govern xilè?*

—Si el president de Xile ens fes costat o tinguéssim un president nostre, maputxe, tot això no hauria passat. L'ex-president Frei ens té tant d'odi que nosaltres no podem fer una altra cosa que odiar-lo a ell. Ell arriba a acords amb Endesa a canvi de plata, de diners. Ell mana de la seua moneda, però nosaltres manem de la nostra terra.

—*I què esperen del nou president de Xile, Ricardo Lagos?*

—Lagos potser ens ajudarà perquè és un altre fill, una altra persona. Esperarem. L'any passat, Lagos va dir que maputxes i xilens són tots la mateixa cosa. Però quan reben el vot, ja se n'obliden. De totes formes, picaré a la seva porta fins que obri. I no me'n refiaré.

—*En quin moment estan les obres?*

—Avancen molt. Volen fer set embassaments en total! Ara estan fent-ne el segon. Treballen dia i nit! Com no han d'avançar?

—*No els han oferit res pel que valgui la pena deixar-la?*

—La terra és la cultura, la saviesa i la llengua. Mai ningú no ens en farà fora.

—*Vostè va parlar amb el president d'Endesa, Rodolfo Martín Villa. Com va anar?*

—El vaig veure el 1997 a Santiago de Xile. El vaig esperar a l'entrada d'una reunió d'accionistes. "Vostè és Martín Villa?", li vaig preguntar en veure'l. "Què em vol", digué ell. Jo li vaig preguntar per què estant destruint el Bio Bio i què fan els espanyols a les nostres terres. Llavors em va prometre que més endavant tindriem una conversa perquè, segons va dir, veia que teníem raó intentant defensar el que és nostre. Em va dir que vindria a veure'm i que parlariem. No ha vingut. Nosaltres li hauríem ensenyat la nostra terra i la importància que té que no es faci l'embassament. Per què ens va mentir?

—*Anirà vostè a veure'l?*

—Sí. No sé si podré anar-hi en aquest viatge. Però

"Ja han fet un llac, que de moment utilitzen per treure llenya. Després, amb camions s'emporten els coigües, els roures, els cedres. Destruïxen sense més ni més arbres immensos."

JORR

més endavant sí que ho intentaré. A més, hem d'anar a Madrid per presentar una demanda contra Endesa per etnocidi. Quan vinguem a formalitzar-la, intentaré parlar amb ell.

—*Què els diria als que tenen accions d'Endesa?*

—Que escolten la meua opinió, el que nosaltres pensem i després actuen en conseqüència. Els d'Endesa ens diuen pobres. Diem els peuenxes que ells no són rics. Ells violen i no demanen perdó, doncs ells són els pobres. Ells ens prenen el pa: ells són els pobres. Els rics tenen pa! Que ens diguin pobres. Però per què hem de deixar de ser pobres si no volem? Nosaltres volem tenir els nostres fills i els nostres nés a la nostra terra. Amb pau i tranquil·litat.

"Frei arribà acords amb Endesa a canvi de plata, de diners. Ell mana de la seua moneda però nosaltres manem de la nostra terra."

Àlex Milian